

Sygn. akt V ACa 201/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 marca 2017r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach V Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Grzegorz Stojek (spr.)
Sędziowie:	SA Iwona Wilk SO del. Ilona Kolarz
Protokolant:	Anna Fic

po rozpoznaniu w dniu 24 lutego 2017r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa (...) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w G.

przeciwko B. K., A. M. i E. K. (1)

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanej B. K.

od wyroku Sądu Okręgowego w Gliwicach

z dnia 27 października 2015r., sygn. akt II C 171/15

1. zmienia zaskarżony wyrok w całości w ten sposób, że:

- oddała powództwo,

- zasądza od powódki na rzecz każdej z pozwanych po 1.217 (jeden tysiąc dwieście siedemnaście) złotych tytułem kosztów procesu;

2. zasądza od powódki na rzecz pozwanej B. K. kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego;

3. nakazuje pobrać od powódki:

- na rzecz Skarbu Państwa (Sądu Okręgowego w Gliwicach) kwotę 7.500 (siedem tysięcy pięćset) złotych tytułem nieuiszczonej opłaty od apelacji,

- na rzecz Skarbu Państwa (Sądu Apelacyjnego w Katowicach) kwotę 406,19 (czterysta sześć 19/100) złotych tytułem nieuiszczonych wydatków.

SSO del. Ilona Kolarz	SSA Grzegorz Stojek	SSA Iwona Wilk
-----------------------	---------------------	----------------

Sygn. akt V ACa 201/16

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Gliwicach zasądził solidarnie od pozwanych B. K., A. M. i E. K. (1) na rzecz powódki (...) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w G. kwotę 150.000 zł, zastrzegając pozwanym prawo do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie ich odpowiedzialności do nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu do wysokości wierzytelności przysługującej powódce, zabezpieczonej hipoteką umowną zwykłą w wysokości 400.000 zł oraz orzekł o kosztach procesu.

Rozstrzygnięcie oparł o następujące ustalenia faktyczne i oceny prawne.

E. K. (2), jako dłużnik osobisty powódki, a także B. K., żona dłużnika, w dniu 4 czerwca 1996 r. złożyli w formie aktu notarialnego oświadczenia o ustanowieniu hipotek dla zabezpieczenia spłat opłat leasingowych wynikających z umowy, na podstawie której E. K. (2) zobowiązał się sprzedać powódce obrabiarki do metalu za cenę 923.601 zł, a powódka zobowiązała się, że po nabyciu obrabiarek przekaże je w leasing zwrotny operacyjny E. K. (2). Ponadto E. K. (2) zobowiązał się do zapłaty na rzecz powódki opłat leasingowych w kwocie po 28.631,63 zł miesięcznie, płatnych do 15. dnia każdego kolejnego miesiąca, poczynając od lipca 1996 r. do 15 maja 2001 r., to jest w łącznej wysokości 1.689.268,17 zł, z tym że w razie zwłoki w zapłacie dwóch kolejnych opłat pozostała ich część stawać się miała natychmiast wymagalna. Jedno ze wskazanych oświadczeń E. K. (2) i B. K., jako małżonkowie w ustawowej wspólności majątkowej, ustanowili hipotekę w kwocie 400.000 zł, obciążającą nieruchomość stanowiącą ich własność, objętą księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu.

Hipoteka umowna zwykła w wysokości 400.000 zł na rzecz (...) spółki z o.o. w G. została wpisana w księdze wieczystej nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu w dniu 13 sierpnia 1996 r.

Sąd Rejonowy w Raciborzu postanowieniem z 4 czerwca 2013 r., sygn. akt I Ns 26/13, stwierdził, że spadek po E. K. (2), zmarłym 27 listopada 2012 r., na podstawie ustawy, z dobrodziejstwem inwentarza, nabyły po 1/3 części jego żona B. K. oraz córki A. M. i E. K. (1). Prawo własności spadkobierców E. K. (2) ujawnione zostało w księdze wieczystej nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu.

Sąd Rejonowy w Raciborzu postanowieniem z 21 czerwca 2013 r., sygn. akt I Co 1051/13, przysądził na rzecz J.J. i H. J. własność nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu.

Wpisana w księdze wieczystej nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu hipoteka umowna zwykła w wysokości 400.000 zł na rzecz wierzyciela hipotecznego (...) spółki z o.o. w G. obciążała każdorazowego właściciela nieruchomości. Pozwane są dłużnikami rzeczowymi powódki.

Hipoteka została ustanowiona w 1996 r., a więc przed dniem 20 lutego 2011 r., gdy weszła w życie nowelizacja ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jednolity w Dz. U. z 2016 r. poz. 790 z późn. zm.; dalej: u.k.h.w.), która wprowadziła tzw. nową hipotekę, zrywając z dotychczasowym podziałem hipotek na zwykłe i kaucyjne. Z dniem 20 lutego 2011 r. utracił moc art. 71 u.k.h.w., który stanowił, że domniemanie istnienia prawa wynikające z wpisu hipoteki obejmuje, jeżeli chodzi o odpowiedzialność z nieruchomości, także wierzytelność zabezpieczoną hipoteką. Z mocy art. 10 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece

oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 131, poz.1075; ustawa nowelizująca z dnia 26 czerwca 2009 r.), do hipotek kaucyjnych powstałych przed dniem wejścia w życie tej ustawy (co nastąpiło w dniu 20 lutego 2011 r.) stosuje się nowe przepisy o hipotece, to jest w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą z dnia 26 czerwca 2009 r., natomiast do hipotek zwykłych stosuje się przepisy ustawy o księgach wieczystych i hipotece w brzmieniu obowiązującym przed 20 lutego 2011 r. W niniejszej sprawie do hipoteki zwykłej zastosowanie znajdują więc przepisy ustawy o księgach wieczystych i hipotece w brzmieniu sprzed dnia 20 lutego 2011 r. Oznacza to stosowanie art. 71 u.k.w.h.

Przepis art. 65 ust. 1 u.k.h.w. w brzmieniu sprzed 20 lutego 2011 r. stanowił, że w celu zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności można nieruchomości obciążyć prawem, na mocy którego wierzyciel może dochodzić zaspokojenia z nieruchomości bez względu na to, czyją stała się własnością, i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości (hipoteka). Przepis ten przyznaje wierzycielowi hipotecznemu uprawnienie do wytoczenia przeciwko dłużnikowi hipotecznemu, który nie jest dłużnikiem osobistym, powództwa o świadczenie w celu umożliwienia prowadzenia egzekucji z obciążonej nieruchomości. Żeby przeprowadzić egzekucję z nieruchomości, wierzyciel hipoteczny musi uzyskać tytuł wykonawczy, przy czym nie ma obowiązku legitymowania się tytułem wykonawczym względem dłużnika osobistego.

Powódka, jako wierzyciel hipoteczny, korzysta nie tylko z domniemania wynikającego z art. 3 u.k.w.h., zgodnie z którym z wpisami związane jest domniemanie prawne zgodności wpisów w księgach wieczystych z rzeczywistym stanem prawnym. Korzysta również z silniejszego domniemania przewidzianego w art. 71 u.k.w.h., mającego nadal zastosowanie do hipotek zwykłych ustanowionych przed 20 lutego 2011 r., które obejmuje również istnienie wierzytelności. Dla powódki, jako wierzyciela hipotecznego, sam wpis hipoteki jest wystarczającą legitymacją do dochodzenia roszczenia od dłużników rzeczowych. Zbędne było zatem zobowiązanie strony powodowej do wykazywania istnienia wierzytelności, jak tego domagały się pozwane, w celu ustalenia okoliczności związanych z zawarciem umowy leasingu i ustanowienia hipoteki. To na pozwanych ciążył obowiązek obalenia domniemania istnienia wierzytelności. Pozwane reprezentowane przez zawodowego pełnomocnika nie zarzuciły wygaśnięcia wierzytelności. Wygaśnięcie hipoteki powodują określone zdarzenia prawne, w tym spłacenie wierzytelności, zrzeczenie się hipoteki (art. 96 u.k.h.w.), zwolnienie z długu (art. 508 k.c.), potrącenie (art. 498 k.c.), spełnienie za zgodą wierzyciela innego świadczenia (art. 453 k.c.), złożenie przedmiotu do depozytu sądowego (art. 470 k.c.), niektóre przypadki odnowienia (art. 507 k.c.), konfuzja (art. 241 k.c.). Pozwane nie podniosły żadnej z tych okoliczności i nie złożyły w tym zakresie wniosków dowodowych. Z tej przyczyny Sąd Okręgowy oddalił wniosek pozwanych o zobowiązanie powódki do złożenia umowy leasingu oraz dokumentów potwierdzających otrzymanie przez dłużnika osobistego obrabiarek. Ponieważ istnienie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką objęte jest domniemaniem z art. 71 u.k.w.h., nie wymagało dowodu. Pozwane nie wzruszyły domniemania wynikającego z tego przepisu. W zasadzie nie kwestionowały istnienia wierzytelności, a poprzez zobowiązanie powódki do przedłożenia dokumentów starały się jedynie poszukiwać możliwości do zajęcia stanowiska. Tymczasem pozwane reprezentowane przez zawodowego pełnomocnika, któremu znane są przepisy dotyczące prekluzji dowodowej, powinny w pierwszej kolejności postawić zarzuty, zgłosić twierdzenia i wnioski dowodowe w celu wykazania swych twierdzeń. Dopiero gdyby strona powodowa znajdowała się w posiadaniu stosownych dokumentów, które miałyby stanowić dowód twierdzeń strony pozwanej, istniałaby możliwość zobowiązania powódki do ich przedłożenia. Pozwane poprzestały na poszukiwaniu dokumentów, na podstawie których zaczęłyby formułować swoje stanowisko w przedmiocie istnienia wierzytelności, co wobec domniemania wynikającego z art. 71 u.k.w.h. Skoro pozwane nie wzruszyły wskazanego domniemania i nie wykazały wygaśnięcia wierzytelności, Sąd Kregowy przyjął, że istnieje wierzytelność dochodzona pozwem i zabezpieczona hipoteką.

Wbrew twierdzeniom pozwanych, powódka, jako wierzyciel hipoteczny, nie ma obowiązku wcześniejszego uzyskania tytułu wykonawczego wobec dłużnika osobistego. W myśl art. 73 u.k.w.h. właściciel nieruchomości niebędący dłużnikiem osobistym może, niezależnie od zarzutów, które mu przysługują osobiście przeciwko wierzycielowi hipotecznemu, podnosić zarzuty przysługujące dłużnikowi oraz te, których dłużnik zrzekł się po ustanowieniu hipoteki. Gdyby wierzyciel hipoteczny wytoczył wcześniej proces przeciwko dłużnikowi osobistemu, który skorzystałby z zarzutu nieistnienia wierzytelności, czy też istnienia jej w mniejszym rozmiarze niż wskazywany przez wierzyciela

hipotecznego, to pozwane będące dłużnikami rzeczowymi nie mogłyby już podnosić tych samych zarzutów. Wierzyciel hipoteczny może dochodzić swych roszczeń bezpośrednio od dłużników rzeczowych po uzyskaniu przeciwko nim tytułu wykonawczego.

Sąd okręgowy uznał za bezzasadny zarzut pozwanych, że ich odpowiedzialność jako spadkobierców jest ograniczona tylko do stanu czynnego spadku, który przyjęły z dobrodziejstwem inwentarza. W myśl art. 74 u.k.w.h. wierzyciel hipoteczny może dochodzić zaspokojenia z nieruchomości obciążonej hipoteką, bez względu na ograniczenie odpowiedzialności dłużnika wynikające z prawa spadkowego. Przepis ten rozstrzyga na korzyść wierzyciela hipotecznego kolizję, jaka zachodzi w niniejszej sprawie, pomiędzy pełną odpowiedzialnością hipoteczną a ograniczoną odpowiedzialnością za długi spadkowe (uregulowaną w art. 1031 § 2 k.c.). Możliwość powoływania się przez spadkobierców na ograniczenie odpowiedzialności za długi spadkowe jest wyłączona w razie egzekwowania wierzytelności z nieruchomości zabezpieczonej hipoteką przez wierzyciela hipotecznego.

Za bezzasadny uznał też podniesiony przez pozwane zarzut przedawnienia roszczenia wynikającego z umowy leasingu. Pozwane nie uzasadniły tego zarzutu i nie wskazały żadnych okoliczności z nim związanych, ani terminu, w jakim roszczenie miałyby ulec przedawnieniu. Zgodnie z art. 77 u.k.w.h., przedawnienie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką nie narusza uprawnienia wierzyciela hipotecznego do uzyskania zaspokojenia z nieruchomości obciążonej. Z przepisu tego wynika, że przedawnienie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką pociąga za sobą tylko skutki w sferze obligacyjnej. Jeżeli dojdzie do przedawnienia wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, to wierzyciel hipoteczny jest uprawniony do zaspokojenia się z nieruchomości obciążonej. W przypadku przedawnienia wierzytelności zabezpieczonej hipoteką wierzyciel hipoteczny może zaspokoić się z nieruchomości obciążonej niezależnie od tego czy jej właścicielem jest też dłużnik osobisty, czy tylko dłużnik rzeczowy. W tej sytuacji Sąd Okręgowy pominął zarzut przedawnienia, skoro nie przysługuje dłużnikom rzeczowym.

Uwzględniając powództwo w oparciu o powołane już przepisy art. 65 i art. 71 u.k.h.w. w brzmieniu sprzed 20 lutego 2011 r. w związku z art. 10 ust. 2 ustawy nowelizującej z dnia 26 czerwca 2009 r., Sąd Okręgowy zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz powódki kwotę 150.000 zł, w myśl art. 319 k.p.c. zastrzegając pozwanym prawo powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie ich odpowiedzialności do obciążonej nieruchomości. Solidarna odpowiedzialność pozwanych wynika z art. 1034 § 1 k.c., zgodnie z którym do chwili działu spadku spadkobiercy ponoszą solidarną odpowiedzialność za długi spadkowe.

Orzeczenie o kosztach procesu Sąd okręgowy uzasadnił treścią art. 98 k.p.c. i rozmiarem poniesionych przez powódkę kosztów procesu.

W apelacji pozwana B. K. wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie o zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów postępowania za obie instancje.

Zarzuciła błędne przyjęcie, że pozwane są dłużnikami rzeczowymi, chociaż hipoteka została wykreślona, a także nieodniesienie się przez Sąd Okręgowy do zarzutów podniesionych w odpowiedzi na pozew, które zostały wskazane w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. Podniosła też zarzuty, które sprowadzają się do tego, że nie ma wiedzy o przyczynie dochodzenia świadczenia w rozmiarze mniejszym od wierzytelności hipotecznej, że powódka nie dysponuje tytułem wykonawczym przeciwko dłużnikowi osobistemu, niemożności kwestionowania klauzuli wykonalności w postępowaniu klauzulowym.

Zarzuciła też bezzasadne oddalenie wniosków dowodowych.

Powódka wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Apelacja zasługuje na uwzględnienie z uwagi na kwestie materialnoprawne, które sąd drugiej instancji bierze pod uwagę z urzędu (uchwała Sądu Najwyższego w składzie 7 s. – zasada prawna z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55).

Przed ich wskazaniem należy jednak podkreślić, że Sąd Apelacyjny podziela ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy, które sprowadzają się do tego, że dłużnik osobisty powódki (E. K. (2)) i jego żona (B. K.) w dniu 4 czerwca 1996 r. złożyli w wymaganej prawem formie oświadczenia o ustanowieniu hipotek dla zabezpieczenia spłat opisanej w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku wierzytelności przysługującej powódce względem E. K. (2), w tym hipoteki umownej zwykłej w kwocie 400.000 zł, która obciążała nieruchomość stanowiącą własność E. K. (2) i B. K. na zasadach wspólności majątkowej małżeńskiej, objętą księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu, jak też o wpisaniu w dniu 13 sierpnia 1996 r. we wskazanej księdze wieczystej tej hipoteki na rzecz (...) spółki z o.o. w G.. Podziela też ustalenie dotyczące nabycia spadku po E. K. (2) i niedokonania działu spadku po tym spadkodawcy. Sąd drugiej instancji podziela też ustalenie o przysądzeniu własności na rzecz J. J. i H. J. własności nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu. Ustalenia te, jako prawidłowe, Sąd Apelacyjny przyjmuje za własne. Apelująca pozwana nie zakwestionowała ich bowiem bądź nie wskazała jakiejkolwiek argumentacji dotyczącej naruszenia przepisów postępowania, wskutek naruszenia których byłyby nieprawidłowe. Trafnie Sąd Okręgowy wskazał, że prowadzenie postępowania dowodowego w kierunku zakreślonym przez pozwane nie miało uzasadnienia w prawie materialnym, jako sprzeczne z rozkładem ciężaru dowodowego w sprawie, a ponadto, że nie wykazały podstaw do zobowiązania powódki do złożenia żądanych przez nie dokumentów.

Sąd Apelacyjny uzupełnia wskazane ustalenia faktyczne na podstawie dowodów przeprowadzonych na rozprawie apelacyjnej w dniu 24 lutego 2017 r., a to wniosku Fundacji (...) w O. o wszczęcie postępowania egzekucyjnego m. in. z nieruchomości objętej księgą wieczystą o numerze (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu z 28 maja 2010 r., zawiadomienia z 8 czerwca 2010 r. o wszczęciu egzekucji, odpisu z księgi wieczystej (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu w zakresie działu IV, protokołu opisu i oszacowania nieruchomości z 26 października 2011 r., protokołu z licytacji nieruchomości, projektu planu podziału kwoty uzyskanej z egzekucji z nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu (k. 276, 280, 359, 431-435, 608, 663-664 i 731-732 akt Km 398/00 Komornika przy Sądzie Rejonowym w Raciborzu Rafała Majewskiego), a także postanowienia Sądu Rejonowego w Raciborzu z 16 maja 2012 r. o udzieleniu przybicia tej samej nieruchomości, postanowienia Sądu Okręgowego w Katowicach z 17 grudnia 2013 r., sygn. akt III Cz 1372/13, postanowienia Sądu Rejonowego w Raciborzu z 29 sierpnia 2014 r. o zatwierdzeniu projektu planu podziału, dowodów doręczenia zawiadomienia o zatwierdzeniu planu podziału, zarządzenia Przewodniczącego w Sądzie Rejonowym w Raciborzu (k. 53, 203-205, 235, 236, 245, 246, 264, 265 i 270 akt I Co 1051/13 Sądu Rejonowego w Raciborzu), jak też na podstawie dowodu przeprowadzonego już przez Sąd Okręgowy w postaci odpisu zupełnego księgi wieczystej nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu (k. 9-15).

Mianowicie wnioskiem z 28 maja 2010 r., który do Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Raciborzu R. M. wpłynął w dniu 7 czerwca 2010 r., Fundacja (...) w O. wniosła o wszczęcie postępowania egzekucyjnego z nieruchomości objętych kilkoma księgami wieczystymi, wśród nich księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu, a to na podstawie tytułu wykonawczego wydanego przeciwko dłużnikowi E. K. (2) (w postaci ugody zawartej w dniu 30 kwietnia 1998 r. w sprawie XXI C 120/98 Sądu Wojewódzkiego w Katowicach), który został zaopatrzony w klauzulę wykonalności również przeciwko B. K., małżonkowi dłużnika. Pismem z 8 czerwca 2010 r. komornik zawiadomił dłużników egzekwowanych o wszczęciu egzekucji z nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu i wezwał ich do zapłaty długu. Ujawniona w Dziale IV tej księgi wieczystej hipoteka, której wpisanie ustalił Sąd pierwszej instancji, została ujęta w protokole opisu i oszacowania nieruchomości z dnia 26 października 2011 r. W dniu 9 maja 2012 r. została przeprowadzona skuteczna licytacja nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu. Postanowieniem z 16 maja 2012 r. Sąd Rejonowy w Raciborzu udzielił przybicia tej samej nieruchomości, wówczas już objętej księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu. Sąd Okręgowy w Katowicach postanowieniem z 17 grudnia 2013 r., sygn. akt III Cz 1372/13, oddalił zażalenie B. K. na postanowienie Sądu Rejonowego w Raciborzu z 21 sierpnia 2013 r. o przysądzeniu prawa własności tej nieruchomości na rzecz J. J. i H. J., którzy nabyli ją za cenę 133.500 zł. W projekcie planu podziału kwoty uzyskanej z egzekucji z nieruchomości

objętej księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu powódce, jako wierzycielce hipotecznej w zakresie kwoty 400.000 zł, przypadła kwota 116.000 zł. Hipoteka, o którą chodzi w sprawie, została wykreślona. Z kolei projekt planu podziału został zatwierdzony postanowieniem Sądu Rejonowego w Raciborzu z 29 sierpnia 2014 r., zaś termin do wniesienia zarzutów przeciwko planowi podziału upłynął bezskutecznie i suma przypadająca powódce została pozostawiona na rachunku depozytowym.

Powódka dotychczas nie zażądała od Sądu Rejonowego w Raciborzu wypłaty kwoty 116.000 zł złożonej na rachunku depozytowym, uzyskanej z egzekucji nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu, poprzestając na informacji Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Raciborzu Rafała Majewskiego, że do wypłaty niezbędny jest tytuł wykonawczy przeciwko pozwanym (zapis dźwięku z przebiegu rozprawy apelacyjnej w dniu 24 lutego 2017 r. w zakresie znaczników czasu 00:20:35-00:24:00, k. 161).

Nie ma podstaw do kwestionowania wyводу prawnego poczynionego przez Sąd Okręgowy w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku w przedmiocie wykładni przepisów ustawy o księdze wieczystej i hipotece w brzmieniu sprzed 20 lutego 2011 r., które zastosował.

Umknęło jednak Sądowi Okręgowemu, że art. 1036 § 2 k.p.c., który został dodany na mocy art. 3 pkt 4 ustawy nowelizującej z dnia 26 czerwca 2009 r., stanowiący, że jeżeli wierzytelność hipoteczna nie jest stwierdzona tytułem wykonawczym, należność przypadającą wierzycielowi hipotecznemu pozostawia się na rachunku depozytowym sądu, nie ma zastosowania do hipotek zwykłych powstałych przed 20 lutego 2011 r., gdy egzekucja wszczęta jest przed tym dniem, jak to wynika z przepisów intertemporalnych ustawy nowelizującej z dnia 26 czerwca 2009 r., to jest art. 10 ust. 2 i art. 13 ust. 1 tejże ustawy. Intencją ustawodawcy wynikającą z dwu ostatnio wskazanych przepisów było bowiem, żeby art. 1036 § 2 k.p.c. miał zastosowanie do wszystkich hipotek, jeżeli postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte dnia 20 lutego 2011 r. lub później (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2015 r., III CZP 55/15, OSNC 2016, nr 10, poz. 110).

W judykaturze wyjaśniono, że art. 1036 k.p.c., odpowiadający obecnemu art. 1036 § 1 k.p.c., przewidywał bowiem dwie grupy osób, które uczestniczą w podziale sumy uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości: osoby obowiązane do zgłoszenia w określonym terminie przysługującego im roszczenia oraz osoby nie mające takiego obowiązku. Wśród osób uczestniczących w podziale omawiany przepis wymienia, między innymi „osoby, które przed zajęciem nieruchomości nabyły na niej prawa stwierdzone w opisie i oszacowaniu lub zgłoszone i udowodnione najpóźniej w dniu uprawomocnienia się postanowienia o przybicciu.” Użyty w cytowanym zdaniu łącznik „lub” wskazuje na to, że obejmuje ono dwie grupy osób. Po pierwsze, osoby, które przed zajęciem nieruchomości nabyły na niej prawa stwierdzone w opisie i oszacowaniu. Po drugie, osoby, które przed zajęciem nieruchomości nabyły na niej prawa, wprawdzie nie stwierdzone w opisie i oszacowaniu, ale zgłoszone i udowodnione najpóźniej w dniu uprawomocnienia się postanowienia o przybicciu. Konsekwencją tego rozróżnienia jest wniosek, że wymagane zgłoszenie i udowodnienie prawa odnosi się wyłącznie do drugiej grupy osób, nie dotyczy zaś pierwszej grupy. Za takim rozumieniem cytowanego zdania, zgodnym z jego literalnym brzmieniem, przemawia logiczny związek przepisów art. 1036 k.p.c. z przepisami art. 943 § 1 pkt 1 i art. 947 § 1 pkt 3 k.p.c., w świetle których w protokole opisu i oszacowania wymienia się w szczególności „prawa i obciążenia”, stwierdzone na podstawie złożonego odpisu księgi wieczystej, prowadzonej dla nieruchomości będącej przedmiotem egzekucji. Skoro opis i oszacowanie wymienia prawa ciążące na tej nieruchomości, obowiązek zgłoszenia przez wierzyciela takich praw byłby pozbawiony logicznych racji. Brak też takich racji do uzasadnienia obowiązku udowodnienia przez wierzyciela tego rodzaju praw z uwagi na domniemanie, że prawo jawne z księgi wieczystej jest wpisane zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym. Domniemanie to może być wprawdzie wzruszone, jednak ciężar dowodzenia spoczywa w postępowaniu o podział sumy na osobie, która ma w tym interes (art. 6 k.c.). Poza tym wymaganie udowodnienia prawa ujawnionego w dziale IV księgi wieczystej pozostawałoby w sprzeczności z istotą hipoteki, której funkcją jest – w celu zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności – obciążenie nieruchomości z tym skutkiem, że przy zaspokojeniu z nieruchomości uprawnionemu przysługuje pierwszeństwo zaspokojenia. Przepisy art. 1036 k.p.c. (obecnie art. 1036 § 1 k.p.c.) w części dotyczącej praw stwierdzonych w opisie i oszacowaniu pozostają w ścisłym związku z dyspozycją art. 1025 § 1 pkt 6 k.p.c. (obecnie art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c.), który do wskazanej w nim kategorii zalicza, między innymi, należności zabezpieczone

hipotecznie, nie czyniąc różnicy między hipoteką zwykłą i hipoteką kaucyjną. Zatem przy sporządzaniu planu podziału podlegają uwzględnieniu stwierdzone w opisie i oszacowaniu wierzytelności zabezpieczone zarówno hipotekę zwykłą, jak i hipotekę kaucyjną, rozróżnianymi w stanie prawnym obowiązującym przed 20 lutego 2011 r. Wprawdzie sąd sporządzający plan podziału miał obowiązek ustalenia, jaką hipoteką jest zabezpieczona wierzytelność osoby uczestniczącej w podziale, ustalenie to jednak jest potrzebne dla określenia sposobu wypłaty sumy, ustalonej w planie podziału, jako podlegającej zaspokojeniu według kolejności określonej w art. 1025 i art. 1026 k.p.c. Mianowicie w wypadku hipoteki zwykłej wierzytelność określona w prawomocnym planie podziału w stanie prawnym obowiązującym przed 20 lutego 2011 r. podlegała wypłaceniu wierzycielowi, natomiast w wypadku hipoteki kaucyjnej należność zabezpieczona hipotecznie podlegała wpłaceniu do depozytu sądowego aż do ustania stosunku prawnego, uzasadniającego korzystanie z hipoteki kaucyjnej (art. 1038 k.p.c.; obecnie art. 1038 § 1 k.p.c.). Stosownie do okoliczności suma pozostająca w depozycie zostanie wypłacona bądź wierzycielowi hipotecznemu w razie przedłożenia przez niego odpowiedniego tytułu, bądź zostanie przydzielona innym wierzycielom hipotecznym stosownie do kolejności określonej w art. 1026 k.p.c. bądź też wypłacona dłużnikowi (co w sprawie niniejszej ze względu na zakres zadłużenia nie wchodzi w rachubę). Naprowadzone rozważania judykatury doprowadziły do wniosku, że osoba, która przed zajęciem nieruchomości nabyła na niej prawa stwierdzone w opisie i oszacowaniu, uczestniczy w podziale sumy uzyskanej przez egzekucję z tej nieruchomości bez potrzeby zgłoszenia i udowodnienia tych praw najpóźniej w dniu uprawomocnienia się postanowienia o przybiciu (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 1976 r., III CRN 304/75, OSNC 1976, nr 11, poz. 252). Przed opisaną wcześniej zmianą stanu prawnego, dokonaną z dniem 20 lutego 2011 r. wskutek wejścia w życie ustawy nowelizującej z dnia 26 czerwca 2009 r. trafność i aktualność tego poglądu również na gruncie przepisów ustawy o księgach wieczystych i hipotece potwierdził Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 30 stycznia 2008 r., III CZP 134.07, OSNC 2009, nr 1, poz. 8, jak również powołanej wcześniej uchwale Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2015 r., III CZP 55/15, OSNC 2016, nr 10, poz. 110, gdy idzie o hipoteki zwykłe powstałe przed 20 lutego 2011 r. i wszczęte przed tym dniem postępowania egzekucyjne. Sąd Apelacyjny podziela ten pogląd.

Ponieważ egzekucja z wniosku Fundacji (...) oraz (...) w O., wierzyciela egzekwującego, wszczęta została 7 czerwca 2010 r., w wyniku której powódce, jako wierzycielce hipotecznej przypadła suma pieniężna wskazana w zatwierdzonym planie podziału, wymóg stwierdzenia wierzytelności hipotecznej tytułem wykonawczym, o jakim mowa w art. 1036 § 2 k.p.c., obowiązującym od 20 lutego 2011 r., nie dotyczy powódki, gdyż objęta hipoteką zwykłą wierzytelność określona w prawomocnym planie podziału podlega wypłaceniu bez przedkładania tytułu wykonawczego, w którym stwierdzona jest wierzytelność hipoteczna.

Nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy podniesiona w apelacji okoliczność, że na skutek uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu wygasła hipoteka (art. 1000 § 1 k.p.c.), o jaką chodzi w niniejszej sprawie, co nastąpiło z dniem 17 grudnia 2013 r., gdy Sąd Okręgowy w Katowicach postanowieniem z tego właśnie dnia oddalił zażalenie B. K. na postanowienie Sądu Rejonowego w Raciborzu z 21 sierpnia 2013 r. o przysądzeniu prawa własności tej nieruchomości na rzecz J. J. i H. J., jak również, że z księgi wieczystej nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu hipoteka ta została wykreślona. Powódka bowiem z mocy prawa uzyskała w miejsce hipoteki prawo do zaspokojenia z ceny nabycia z pierwszeństwem przewidzianym w przepisach o podziale ceny uzyskanej z egzekucji (art. 1000 § 1 zdanie drugie k.p.c.).

Ponieważ ze wskazanych wcześniej przepisów prawa, mających zastosowanie w sprawie, wynika, że powódka dla uzyskania sumy złożonej do depozytu sądowego nie musi uzyskać stwierdzenia wierzytelności hipotecznej, skuteczność jej powództwa zależy od wykazania materialnoprawnej przesłanki każdego z powództw o świadczenie, jaką jest potrzeba w uzyskaniu ochrony prawnej, to jest interesu prawnego, który nie jest materialnoprawną przesłanką tylko powództwa z art. 189 k.p.c. Sąd Apelacyjny podziela w tej mierze stanowisko wyrażone w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego w składzie 7 s. – zasada prawna z dnia 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 108. Mianowicie Sąd Najwyższy w tym judykacie zwrócił uwagę, że zagadnienie interesu prawnego przedstawia się odmiennie, gdy idzie o powództwo i zaskarżenie orzeczenia rozstrzygającego o powództwie. W wypadku powództwa w ogólności (nie tylko o ustalenie stosunku prawnego lub prawa, jak o tym była mowa) brak interesu prawnego powoduje jego oddalenie, nie zaś odrzucenie pozwu. Przyjmuje się, że

skoro postępowanie cywilne powinno być działaniem celowym, warunkiem udzielenia sądowej ochrony prawnej jest istnienie obiektywnej potrzeby jej uzyskania przez podmiot dochodzący swych praw (interesu prawnego). Inicjowanie postępowań cywilnych i podejmowanie czynności procesowych przez podmioty prywatne musi być konfrontowane z tym, czy w konkretnym przypadku istnieje obiektywna potrzeba wszczęcia postępowania. Podobne założenie należy przyjąć, gdy podmiot prywatny podejmuje czynność w toczącym się już postępowaniu, tylko bowiem przez takie obiektywnie potrzebne działanie wykazany zostaje interes prawny w podjęciu przed sądem określonej czynności. W tym założeniu tkwi ogólna przesłanka poszukiwania ochrony prawnej przed sądem oraz idea odzwierciedlająca określone rozwiązania procesowe. Może ono też stanowić podstawę kształtowania przez ustawodawcę szczególnych przesłanek korzystania z różnych instytucji prawa procesowego albo ich kreowania w drodze interpretacji z już istniejących regulacji prawnych. Za przejaw myśli, że ochrona prawna powinna być udzielana tylko wtedy, gdy po stronie inicjującego ją podmiotu istnieje obiektywna potrzeba, należy uznać np. niedopuszczalność ponownego rozpoznania sprawy o to samo roszczenie między tymi samymi stronami oraz przeszkodę w postaci zawisłości sprawy (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.). Wymowna jest w tym kontekście przyczyna umorzenia postępowania polegająca na tym, że wydanie wyroku stało się „zbędne” (art. 355 § 1 k.p.c.). Judykatura również dostarcza przykładów odwoływania się do interesu prawnego jako kategorii o charakterze ogólnym, mającej wpływ na realizację dochodzonej ochrony prawnej (uchwała całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 1960 r., 1 CO 24/60, OSN 1961, nr 3, poz. 62, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 września 1963 r., II PR 596/62, OSNCP 1964, nr 9, poz. 185 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 1966 r., I CZ 125/65, OSPiKA 1967, nr 3, poz. 62 i z dnia 11 marca 1966 r., II CZ 39/66, OSPiKA 1968, nr 4, poz. 77, a także uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 1997 r., III CZP 123/96, OSNC 1997, nr 5, poz. 48). Takie stanowisko wyrażono też w doktrynie.

W tym kontekście pojawia się pytanie o potrzebę uzyskania przez powódkę ochrony prawnej. Prawo przecież nie wymaga od niej przecież stwierdzenia wierzytelności hipotecznej tytułem wykonawczym. Na taką potrzebę nie wskazuje też brak nieskutecznej próby pozyskania środków, przeznaczonych dla niej w zatwierdzonym planie podziału, uzyskanych z egzekucji nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) Sądu Rejonowego w Raciborzu, która złożona jest do depozytu sądowego.

Skoro powódka nie wykazała potrzeby uzyskania potrzeby ochrony prawnej, powództwo podlegało oddaleniu, jako bezzasadne wobec niespełnienia materialnoprawnej przesłanki, a nie uwzględnieniu.

Zaskarżony wyrok jest nieprawidłowy z przyczyn materialnoprawnych, które wskazano.

W tej sytuacji odnoszenie się do pozostałych zarzutów apelacji jest zbędne, gdyż wynik sprawy jest niezależny od ich oceny.

Zwrócić też trzeba uwagę na to, że pełnomocnik procesowy apelującej powódki jest jednocześnie pełnomocnikiem procesowym pozostałych pozwanych. W tej sytuacji o rozprawie apelacyjnej były zawiadamiane również pozostałe pozwane, które wyroku nie zaskarżyły, a będący przedmiotem zaskarżenia obowiązek jest dla wszystkich pozwanych wspólny. Uprawnia to Sąd Apelacyjny do rozpoznania z urzędu sprawy także na rzecz pozwanych, które wyroku nie Sądu Okręgowego nie zaskarżyły (art. 378 § 2 k.p.c.).

Reasumując, zaskarżony wyrok – na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. – podlegał zmianie przez oddalenie powództwa, co wymagało zmiany orzeczenia o kosztach procesu, o zasądzenie których wszystkie pozwane wniosły w pierwszej instancji. O kosztach tych orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 w związku z art. 99 i art. 109 § 2 k.p.c., jak również § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (tekst jednolity w Dz. U. z 2013 r. poz. 490 z późn. zm.) w związku z § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. poz. 1804 z późn. zm.), mając na względzie wynik sprawy, wartość przedmiotu sporu, a także wpływ na nakład pracy pełnomocnika pozwanych tej okoliczności, że reprezentował wszystkie pozwane, zaś przedmiotem sporu był wspólny im obowiązek.

O kosztach postępowania apelacyjnego na rzecz skarżącej pozwanej orzeczono stosownie do wyniku sprawy w drugiej instancji i wartości przedmiotu zaskarżenia (art. 98 § 1 i 3 w związku z art. 99 k.p.c. w związku z § 6 pkt 6 w związku z § 12 ust. 1 pkt 2 powołanego wcześniej rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w związku z § 21 już wskazanego rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r.

O nieuiszczonych kosztach sądowych (opłacie od apelacji i wydatkach poniesionych w celu pokrycia stawiennictwa świadka) orzeczono stosownie do art. 113 ust. 1 u.k.s.c.

SSO del. Ilona Kolarz SSA Grzegorz Stojek SSA Iwona Wilk